

Kun Miklós Jenő: Pósa-kiállítás Sárospatakon

Áldást, békességet kívánok!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves megjelent érdeklődők!

Régi igazság, hogy egy nagy ember érdemeit akkor tudjuk helyesen megállapítani, ha a saját korának állapotaiba helyezkedve vizsgáljuk meg a nemzetének tett szolgálatát.

1900 tavaszán, kisközösségek, egyesületek összejövelele, napilapok és hetilapok hasábjain országszerte megemlékeztek Pósa Lajos 50. születésnapjáról, valamint az általa alapított, első irodalmi értékű és európai színvonalú honi gyermeklapról, Az Én Ujságomról, amely akkor lett 10 éves. A Kisdedóvók Országos Egyesülete, Szegeden tartott közgyűlésén bensőséges ünnepséget szervezett a költő tiszteletére, a Szegedi Napló pedig különkiadást szentelt a város fogadott fiának. A szerkesztők felhívására a korszak kulturális és tanügyi életének számos élenjáró képviselője küldött köszöntő sorokat. Eötvös Károly, aki fölötte állt mindenféle származási, faji és vallási előítéletnek, de fölismerte, hogy a magyar nép és a magyar értékek erkölcsi védelemre szorulnak, köszöntőjében fölidézte egy táblabíró barátjának bölcs mondását, miszerint:

Mi magyarok mindig kevesen voltunk és sohase voltunk elegenden. De jól gondolta ezt ki így az Isten. Nem tudna rendet tartani a világban, ha mi sokan volnánk – eddig a mély nemzeti önismeretről tanúskodó idézet, melyhez Eötvös a következő, lakonikus tömörségű megjegyzést fűzte:

Igaz, hogy kevesen vagyunk. Ezt én is érzem. De azt is érzem, hogy elegenden volnánk, ha minden magyar ember olyan volna, mint Pósa Lajos.

Ha beleolvassunk az egykorú sajtóba, azt látjuk, hogy a nemzet jobbik fele következetesen szót emelt az egyre nagyobb teret hódító ponyvairodalom és a könyvkiadók olcsó giccset támogató árpolitikája ellen. Ezt a jelenséget ostromozta Benedek Elek is, aki híres képviselőházi beszédében hitet tett a mostoha sorsú magyar szellemiségű gyermekirodalom ügye mellett... S ha kicsit is ismerjük az akkori közállapotokat: a kiegyezés utáni időkben a kulturális és a közélet minden területén megmutatkozott erősen németes hatást, akkor válik igazán érzékelhetővé Pósa művének nagysága...

Költői erényei mellett irodalomszervezői rátermettségének, s bölcs emberségének köszönhetően, lapja a magyar nyelv népszerűsítésének, az idegen ajkú gyermekek anyanyelvünkhöz édesgetésének, az aprónép olvasásra kaptatásának rövid időn belül jelentős fóruma lett.

Mikor gyermekújságját megindította, a céhbeli íróknak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy gyerekeskedjenek. Pósaért és Pósaéért megtették. Kompánia lapja mégse lett a Pósa újságja soha. Bizony helye volt ott mindég az új embernek is, ha jót hozott – emlékezett a kezdetekre Móra István, 1906-ban...

A népnevelésügy sem fukarkodott az elismeréssel: kisdedóvó és tanítóegyesületek sora választotta tiszteletbeli tagjává. (Sárospatakon a Magyar Irodalmi Önképző-Társulat bocsátott ki ttb. tagságát igazoló oklevelet.) Sikeréhez persze szükség volt arra a széles körben megmutatkozott társadalmi igényre is, amelynek napjainkban – lássuk be – híján vagyunk...

Nagy nemzetnevelőnk dicsősége a halála óta eltelt száz év során ugyancsak megkopott. Szerencsésebb történelmű országokban emlékét tisztelet, gyermekírói hagyatékát megbecsülés övezné – Kompországban, író-voltát is kétségbe vonva, a kicsinyek paradicsomából is kibotozták. Munkásságának maradandó értékei sokak előtt ma is ismeretlenek. (Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy az aktuális nemzeti alaptantervnek sem kellenek)...

A rendszerváltoztatás óta folyik a parttalanok tűnő diskurzusa, hogy milyennek is kellene lennie a korszerű irodalomoktatásnak, irodalomtörténet-tanításnak? A közvélemény e vita lényegéről nem sokat tud. Hírértéke inkább csak az olyasféle „hóstitetteknek” van, ha egy-egy aggódó „szakértő” (természetesen a világnézeti semleges – leánykori nevén liberális – nevelés magasztos eszméjétől vezérelve) számba veszi, – mintha ez lenne a legnagyobb probléma –, hogy kinek van helye az irodalmi kánonban, s kinek nincs... No meg az olyasfajta vélekedéseknek, hogy nincs is szükség kronologikus irodalomtörténetre...

Minap olvastam a legfrissebb „szakértői” véleményt: emberünk a rabulisztika minden fortélyát bevetve, Molnár Ferenc *Pál utcai fiúk* c. világhírű regényét sem kímélve marasztalta el egyik kistélepülésünk tantestületét, mert az nem röstellt százéves Gárdonyival (az *Egri csillagokkal*) és százötven éves Jókaival (*A kőszívű ember fiaival*) terhelt, olvasásra ajánlott jegyzéket összeállítani a diákjai számára. Hogy említett nagyjaink helyett – akiket ugyan „megdicsér” és „fölmönt”, mondván: nem ők tehetnek arról, hogy beválogatták őket – kiktől, és mit kellene a kis nebulóknak olvasniuk, annak érdekében, hogy „ne menjen el a kedvük az olvasástól”, arra persze nincs ajánlása. Sajnos tanügyi körökben is hódít a művészetből átszivárgott, szinte már kanonizált kijelentés: *nem jó példát mutatni való az irodalom... Nem arra van, hogy tanítson, neveljen, szórakoztasson.* – Hemingway forog a sírjában!

A posztmodern kórus sikerrel nyomja el azok hangját, akikben közösségi felelősség él, akik szerint az esztétikai és a pedagógiai értéket nem lehet szembeállítani, akik szerint igenis lényeges a tanulás és a katarzis. Mindeközben a dolgukat csendben végző valódi szakemberek már hosszú ideje kongatják a vészharangot. Kocsy Anikó hírlap-könyvtáros, sajtóbibliográfus, OSZK, 2002: *Ha egy kicsit egészen a közelmúltra is visszatekintünk, sajnos észre kell vennünk, hogy az 1980-as és még inkább a '90-es évektől nagy változásokon mentek át képeslapjaink, ezzel együtt gyermeklapjaink is. A szórakoztatás központi szerepe, a profit-, az extra-profit-és a még extrább profit-szerzés leküzdhetetlen vágya nem hagyják nyom nélkül az újságkészítést, az újságolvasást és ezen keresztül az emberi, gyermeki kultúrát sem.*

Szilágyi Gyula, szociológus, 2004: *Magyarországon az általános iskolát elvégzettek 50%-a nem képes sem önálló olvasásra, sem önálló tanulásra.*

Nagy Attila, olvasásszociológus, OSZK, 2006: *Magyarországon a lakosság 60%-a egyetlen könyvet sem olvas el egy évben és még ennél is ijesztőbb, hogy a 18-29 évesek egyharmada még sohasem járt könyvtárban.*

Gyanítom, hogy egy mostani felmérés még riasztóbb eredménnyel zárulna.

Pósa Lajos nem volt oktatáspolitikus, s bár tanári oklevelet szerzett, különösképpen nevelési szakértő sem, ellenben tudta az egyszerű titkot: az alapoknál kell kezdeni, vagyis kiskorában kell a gyermeket olvasásra szoktatni-nevelni. Mégpedig úgy, hogy először nekik való mesékkel ismertetjük meg őket. 1893-as *Meséskönyvének* előszavában a következőket olvashatjuk:

A kisdedek világának csak az való, amit érez, amit ért, ami nem surran el hatástalanul, ami figyelmét felkölti, ami utat nyit szívébe-lelkébe. Ennek az ő felfogásukhoz mért tartalom, kerek formán, vonzó előadáson kívül legjelentősebb kelléke, hogy anyanyelvünk varázsával, nemzeti hangon beszéljünk hozzájuk; mert éppen a mesékkel lehet elkövetni a legnagyobb visszaélést a nemzeti génusz ellen.

A fiatalok gondolkodását megrontó, őket agresszívvá, brutálissá tevő Kretén, Pókember és más efféle címen terjedt-terjedő, a magyar nyelv szókészletét is negatívan befolyásoló kiadványok káros hatására Csépe Krisztina már 1998-ban felhívta a figyelmet (*Édes Anyanyelvünk*, 1998. június).

Fogalmazzunk bátran (s 2014-ben már ne kenjünk mindent „az elmúlt 40 évre”): azok az 1990 utáni kultúrkorifeusok és – Kosztolányival szólva – az *irodalom mellé járó széplelkek*, akik

Pósa Lajost idejét múlt kézikönyvek téves ítélkezéseire alapozva, ilyen-olyan szirénhangoktól elbódulva tartják folytatólagosan vonal alatt (noha, meglehet, egyetlen sorát sem olvasták): bizony elbuknának a lelkiismereti vizsgán...

A centenáriumi év alkalmat kínál az életmű behatóbb megismertetésére, ezáltal remélhetően eloszlatható jó néhány vele kapcsolatban még mindig élő alaptalan vád és félreértés, és talán mérsékelhető a felháborító lebecsülés is, amelyben Az Én Ujságom alapító-szerkesztőjeként íróbarátaival új anyanyelvkultúrát (és új olvasáskultúrát) teremtő Pósa Lajosnak 1945 után része volt.

Ezt a célt szolgálja a Pósa Emlékbizottság közreműködésével szervezett, eddig hatvannál is több regisztrált rendezvény, valamint a jubileumi emlékév kezdetén megjelent *Albumlapok Pósa Lajosnak* c. díszes kiadvány is, amely nemcsak képanyagát tekintve támaszkodik az itt bemutatott dokumentumokra, hanem – mások mellett – olyan egykori nagy sárospataki tanárok, mint Radácsi György és unokája, Harsányi István gondolatait is közvetítve segít megismerni Pósa Lajos elévülhetetlen érdemeit.

A Pocsainé dr. Eperjesi Eszter és segítői, igazi kultúrhivatást teljesítő munkálkodásának köszönhetően a Pósa-hagyatékot 2000 óta immár harmadszor bemutató, tartalmában ezúttal is bővült kiállítást a jubileumi emlékév jelmondatával ajánlom szíves figyelmükbe: *Olvassunk Pósaát!*

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

(Elhangzott a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Múzeuma jubileumi Pósa-kiállításának megnyitóján, 2014. 09. 26.)